

Ervaring in de filosofische praktijk

Voordracht op de 10de Internationale Conferentie over Filosofische Praktijk

door Gerd Achenbach

Beste collega's,

'Ervaring in de filosofische praktijk' is een conferentiethema dat uitnodigt tot de meest verschillende overwegingen. Dat verraadt reeds de zeer meerduidige titel.

Wat is er bedoeld? Dacht men aan de ervaring, die mensen naar de filosofische praktijk leiden?

Is de ervaring (of beter misschien: 'ervarenheid'?) bedoeld, die wij van de filosofische practicus verwachten, die - voorzover hij een goede practicus is - zijn competentie uitmaakt - in ieder geval mede uitmaakt?

Zijn ervaringen bedoeld, die - in de beste zin van het woord - onze gast opdoet in de filosofische praktijk?

Of ervaringen, die wij in de consultatiepraktijk zouden kunnen opdoen respectievelijk - wat interessanter zou zijn - zouden moeten maken?

Zijn - in objectieve zin - de 'ervaringen van het denken' bedoeld, die wij gewoonlijk 'filosofie' noemen en die - wanneer het goed gaat en voorzover de filosofische practicus daartoe in staat is - in de praktijk vruchtbaar worden?

Deze catalogus aan vragen is weliswaar onvolledig, maar zou moeten aanduiden, dat in de zin van de titel van onze conferentie sprake kan zijn van ervaring, die naar de filosofische praktijk leidt en in de filosofische praktijk verkregen wordt, en evenzeer van ervaring, die door de filosofische praktijk gemaakt wordt of die wij uit haar verkrijgen en tenslotte zouden we van ervaringen kunnen spreken die wij voor de praktijk nodig hebben.

Wel, ons thema opent dusdanig veel gezichtspunten, dat zij de mogelijkheden van een enkel referaat ver te boven gaan. Dat wil zeggen, ik moet mij beperken. En daarom zou ik u eerst bondig en overzichtelijk willen zeggen, waarover het in het vervolg van deze voordracht niet zal gaan, ofschoon het voor de hand ligt, daarover te spreken.

1.

Allereerst zal ik me niet bezighouden met de pogingen een gepast 'begrip van de ervaring' te ontwikkelen, dus zeggen 'wat' ervaring eigenlijk is, wat ze tot stand brengt of welke status haar toekomt in het geheel van de andere kennisvermogens. Evenzeer ga ik voorbij aan de vraag in welke verhouding ervaring überhaupt staat tot kennis. Ik behandel ervaring dus niet in kennistheoretisch opzicht.

Daarmee sla ik inderdaad alles over dat in de desbetreffende naslagwerken over ervaring te lezen valt. Bijvoorbeeld: Welke plaats Kant aan de ervaring toekent in zijn voortreffelijke kritiek op Hume.

Exemplarisch voor dit soort overwegingen zou Heideggers beroemde essay over 'Hegels begrip van de ervaring' in de 'Holzwegen' zijn.

Wat ik in de zin van filosofische praktijk betreuren moet, is, dat ik daarmee ook niet nader bedenken kan waarvan wij dan spreken wanneer sprake is van de ervaring. Want daar zou vooraf velerlei te onderscheiden zijn. Bijvoorbeeld:

wezenlijke van onwezenlijke ervaringen
aangename van pijnlijke ervaringen
stemmige van onstemmige ervaringen
stimulerende resp. behulpzame ervaringen van remmende of ontmoedigende ervaringen
voorspelbare van onvoorspelbare ervaringen, enzovoort

Juist zulke differentiaties zijn leidend met het oog op de ervaringen die in de filosofische praktijk ter sprake komen.

2.

Wat ik helaas ook moet laten liggen, zijn vragen zoals deze, of het mogelijkwerwijs die ervaring in Aristotelische zin is, waarover de filosofische practicus moet beschikken, om recht te doen aan de eisen waarmee hij zich in zijn werk geconfronteerd ziet. Ervarenheid zou dan een van de vereiste bekwaamheden moeten zijn van de filosofische practicus, die hij nodig heeft voor de realisatie in de praktijk.

Wie is er - zoals Aristoteles dat begrijpt - 'ervaren'? Hij die 'verstand heeft' van de aangelegenheden van het leven. Die vertrouwd is met de gewone eisen zoals die zich voordoen in het kader van het proza van het alledaagse leven - en 'raad weet' in deze normale levenspraktische zin. Men noemt zulk 'ervaren zijn' ook 'levenservaring', die gepaard met de wijsheid.

Waarom gaat het hierbij?

Bijvoorbeeld hierom, vertrouwd te zijn met de gevolgen van het handelen; het gaat om kennis van de nodige voorwaarden, die gegeven moeten zijn, wanneer iets dat gewild wordt, ook bereikt zal worden.

Het gaat er evenzeer om, rijke kennis verworven te hebben van de mogelijkheden die onze gast zijnerzijds misschien over het hoofd ziet en er daarom niet over kan nadenken.

Wat we in die zin waarderen als 'levenservaring', verbindt zich tegelijkertijd met dat wat we mensenkennis noemen, waarover ongetwijfeld diegene in hoge mate moet beschikken die zich in staat acht om mensen in de filosofische praktijk raad te geven. Daar gaat het er bijvoorbeeld om - wat een kwestie van ervaring is -, te kunnen beoordelen of voor deze bepaalde mens dit bepaalde doel überhaupt bereikbaar is, of dat hij zich wellicht ongelukkiger maakt wanneer hij zich aan dit doel wijdt, enzovoort.

Wat - zo gezien - 'ervaring' heet, komt volstrekt overeen met een heel hoog begrip van ervaring, zoals het, op indrukwekkende wijze, in Hegels woorden tot uitdrukking komt: ervaring, begeleid door denken, is wijsheid ...

Wijsheid is echter in de strengste zin van het woord de maat waaraan de practicus van de filosofie gemeten wordt, zich moet laten meten.

3.

Ik betreur het bovendien, ook niet te kunnen behandelen wat het eigenlijk voor de filosofie betekent, dat het voor haar met en door de filosofische praktijk pas mogelijk wordt, om überhaupt ervaringen te maken - dus, met andere woorden, theoretische aannames eventueel te moeten verwerpen of op zijn minst te corrigeren volgens voltooide 'praktijktekst' - afgezien van het meer verheugende geval dat ook de bevestiging van favoriete verwachtingen gewoonlijk gebonden is aan controle door de praktijk.

Laten we niet over het hoofd zien wat dat betekent. In ieder geval is het juist deze mogelijkheid om aannames te kunnen onderwerpen aan de praktische hardheidstest, dat het serieuze karakter van de wetenschappen uitmaakt - en deze mogelijkheid, die bijdraagt aan een goede reputatie, was tot nu toe afgesloten voor de filosofie. Wellicht is het nu de tijd, dat de aan de universiteit gebonden, ver van de praktijk verwijderde filosofie deze kans, die haar door de filosofische praktijk geboden wordt, begrijpt en zich te nutte maakt.

In deze context moet ik vaak denken aan het woord van C.G. Jung, die eens van mening was dat men het met een valse theorie heel goed lang kan uithouden - maar dat men alleen moest vermijden haar toe te passen ...

4.

Wat mij nu bijzonder betreurt om ongenoemd ter zijde te moeten laten, is een begrip van ervaring, dat mogelijk zelfs constitutief is voor de filosofische praktijk.

Ik bedoel ervaring als het verworven vermogen om de grenzen en gevaren van 'zuivere' theorie te kennen en zich vrij te houden van ieder theorie-dogmatisme.

Als korte samenvatting voeg ik een citaat van de reformateur Luther in, dat als in een flits zou duidelijk kunnen maken, wat ons als les ontgaat doordat we ook deze vraag overslaan.

Luther dus:

"Volgens een Duitse spreekwoord zegt men van een jonge arts, dat hij een nieuw kerkhof zou moeten hebben; van een jonge jurist dat hij alles verweekelt in geschillen; van een jonge theoloog dat hij de hel vult met zielen. Want zij alles willen klaar krijgen volgens hun regels en wetten zonder de ervaring die als enige wijs maakt; daarom lopen ze vast en verdwalen, tot grote schade van de mensen en van dat waar het om gaat." (WA 42, 505)

U vermoedt zonder meer, hoeveel als waarschuwing te winnen zou zijn, wanneer wij deze waarneming verder zouden nagaan - want menig jonge collega, die met vers verworven, kraakheldere theorieën praktisch aan het werk wil, zou hierop gewezen moeten worden.

Wel, beste collega's?, tot zover over dat wat ik - vooral met spijt - ter zijde moet laten, ook al zou het in het belang van de filosofische praktijk zijn om daaraan uitvoeriger recht te doen.

En daarmee zijn we bij dat wat ik in plaats daarvan zou willen voordragen.

Het zijn in feite vier gedachten die ik middels thesen eerst noem om een beter overzicht te krijgen.

1. De filosofische praktijk biedt de kans om helderheid te geven met behulp van ervaringen, waarvan onze bezoeker juist geen kennis zou willen nemen.

2. De filosofische praktijk is ertoe geroepen, om ten gunste van onze gast de potentieel veranderende macht van de ervaring te nutte te maken, dus het voldoende bekende feit dat wij van ervaring leren, dat wij minstens de mogelijkheid hebben van haar te leren.

3. In de filosofische praktijk maken we niet zelden mee, dat er juist ervaringen zijn, die mensen 'resistent tegen onderricht' laten lijken en hen afsnijden van veranderingspotentialen.

4. Tenslotte zal ik aan de hand van een literair voorbeeld bij benadering laten zien, hoe in de consultatie met deze moeilijkheid kan worden omgegaan.

Ad 1.

Nu dan over de eerste overweging. Een opmerking van Walter Benjamin, die hij eens (heel zinnig) noteerde, verschaft mij een gemakkelijke ingang:

“De meeste mensen zouden geen ervaringen willen maken. Wat hen daarin hindert, zijn hun overtuigingen.” (Benjamin, Gesammelte Schriften Band 6, p. 88v.)

De ontmoetingen in de filosofische praktijk bevestigen deze sceptische opvatting verbazingwekkend vaak. Ja, we hebben ons erover te verwonderen, in welke omvang mensen ertoe in staat zijn, de meest duidelijke ervaringen te negeren. Het geval mevrouw K. ... Of we dat wat mensen immuniseert tegen het onderricht door ervaring nu (zoals eertijds) 'ideologieën' noemen, of 'intuïtie' - volgens welke zij handelen -, of 'patroon' - waarvan de psychologen graag spreken -, of gewoonte of karakter ..., een ding is duidelijk: Er zijn krachten in overvloed die het handelen leiden, waartegen ervaringen niet op kunnen. Dat wil zoveel zeggen als:

De filosofische praktijk is werkzaam als de advocaat van de ervaring tegen de krachten van de verloochening, die - vaak onbewust - in dienst staan van een precaire status quo.

Daarbij zal het vaak erop aankomen, voordelen en winst in het vooruitzicht te stellen, die zich laten afleiden uit de beschouwing van de ervaringen. Bijvoorbeeld in de zin van de grondwet van de wijsheid: 'De ervaringen tonen u, waarop te letten, om te bereiken wat je zou willen bereiken.' Wat we op zulke wegen mogelijkwijs bereiken, is, dat onze bezoeker toegang krijgt tot de lessen die zijn ervaringen voor hem bevatten.

Op de achtergrond van deze inspanning zou ter oriëntatie de zin van de spottende George Bernhard Shaw kunnen staan, die hij in zijn 'Aphorismen für Umstürzler' noteerde:

“De mensen zijn niet wijs in verhouding tot hun ervaring maar tot hun vermogen uit ervaring te leren.” (Vorreden, Band I, p. 246)

In plaats van in engere zin te spreken van het 'vermogen' om van ervaringen te leren, zou - in bredere zin - zeker ook gesproken kunnen worden van de 'bereidheid' om zich door zijn ervaringen te laten onderrichten. En dan zou de verdergaande vraag zijn hoe wij in de consultaties zulke bereidheid bevorderen. Maar dat is een ander thema ...

Ad 2.

Als these had ik voorop gesteld:

‘De filosofische praktijk is ertoe geroepen, om ten gunste van onze gast de potentieel veranderende macht van de ervaring te nutte te maken, dus het voldoende bekende feit dat wij van ervaring leren, dat wij minstens de mogelijkheid hebben van haar te leren.’

Tot deze these komen wij, doordat wij ons eerst eens afvragen wat het betekent dat wij weliswaar van de ervaringen zouden kunnen leren, maar dit heel vaak juist niet willen.

Alternatieven kunnen geformuleerd worden: ‘Hoe komt het dat wij ...?’ of ‘Hoe te begrijpen dat wij ...?’

De vraag is dus: Wat is de grond ervan dat mensen vaak geen kennis zouden willen nemen van hun ervaringen?

Ik denk, dat de grond de potentieel veranderende macht van de ervaring is, het is het haar toekomstige, eisende karakter om te leren. En mensen leren in het algemeen niet graag, voor zover zulk leren van hen eist zich te veranderen.

Om de mogelijkheid van zulke zelf-verandering door leren is het echter vaak te doen in de filosofische praktijk.

Daarbij is hier van ‘leren’ geen sprake in de naïeve, louter ‘cumulatieve’ zin, dus in de zin van de loutere toename van kennis, maar bedoeld is het strenge begrip van het leren, dat zich doet gelden als correctie van onze verwachtingen. In zoverre spreek ik nu ook niet van ervaringen die men ‘verzamelt’ maar van ervaringen die wij ‘maken’.

Waar het in het onderricht eigenlijk om gaat, is namelijk de correctie van de verwachting. Hiertoe behoort overigens ook de eigenlijke grondregel van de Stoïci, volgens welke het niet de dingen zijn waaronder we lijden maar hoe wij over hen denken.

Denkt u bijvoorbeeld aan de vaak catastrofaal verlopende liefdesverhalen waarover we in de consultatie horen. De ervaringen die onze gast - verstrikt in zulke verhalen - zou kunnen maken, bevatten niet zelden de aanmoediging om de verwachtingen, die hij met zulke verhalen verbindt, te corrigeren - maar dat beleven de mensen wellicht als de eis om nuchter te blijven, waar anderen zich overgeven aan de genietingen van de dronkenschap.

Ik zou deze enkele overwegingen over dit tweede punt niet willen verlaten, zonder op zijn minst erop gewezen te hebben, dat wij hier te doen hebben met dat strenge begrip van ervaring, dat ons dankzij Hegel bekend is geworden. Herinnert u zich, dat Hegel zijn ‘Fenomenologie van de geest’ oorspronkelijk ‘De wetenschap van de ervaringen van het bewustzijn’ had willen noemen.

En waarom gaat het daar - zo algemeen geformuleerd? Daarom, dat de progressie van het denken, zijn ervaringen, het onderwerp van het denken, verandert en deze ervaringen op hun beurt het denken veranderen, dat nu - op hoger niveau - recht probeert te doen aan dat meer ontwikkelde onderwerp.

Het is deze beweging, die Hegel in zijn werk exemplarisch heeft laten zien, die tegelijk beschouwd kan worden als ideaal van de voortgang van een consultatie. Zodra wij ons volledig bewust zijn geworden van ons bewustzijn, zijn wij tegelijk zijn grenzen voorbij en ontsluit zich voor ons een veranderde en uitgewerkte kijk op onze wereld en onze levensomstandigheden.

Tot zover deze kanttekening.

Ad 3.

Het derde deel van mijn overwegingen had ik aangekondigd met de these:

‘In de filosofische praktijk maken we niet zelden mee, dat er juist ervaringen zijn, die mensen “resistent tegen onderricht” laten lijken en hen afsnijden van veranderingspotentialen.’

Zover ik zie, is dit aspect, dat zich verbindt met levenservaringen, tot nu toe weinig aan de orde gekomen in de desbetreffende literatuur, of zelfs geheel over het hoofd gezien. En toch is het een aspect waarmee wij ons juist met het oog op het werk in de filosofische praktijk bijzonder zouden moeten bezig houden.

Ik wil dat wat bedoeld is, in dit geval anders voorstellen dan tot nu toe gedaan is - namelijk aan de hand van een klein stukje (voortreffelijke) literatuur, namelijk middels een korte tekst uit het ‘Gedankenbuch’ van graaf Giacomo Leopardi (1798-1837), een hoogst lezenswaardige bundel van melancholisch-sceptische preludes tot een wereldbeeld dat resistent is tegen teleurstellingen. En vooraf zeg ik: Juist deze geest, zoals deze zich hier uitspreekt, is zo vaker onder de bijzondere en intelligente bezoekers die bij mij in de praktijk kwamen.

“Het valt de mens die in de wereld onervaren is, zoals de jongeling enzovoorts, die getroffen wordt door een lichamenlijk gebrek of een ander ongemak waaraan hij geen schuld heeft, niet eens in, dat dit voor de anderen een reden zou kunnen zijn zich vrolijk over hem te maken, hem uit de weg te gaan, hem te verachten, te haten, te honen. Maar wanneer hij überhaupt in samenhang met zijn ongemak aan de anderen denkt, belooft hij zichzelf niets anders dan sympathie, en het enthousiasme of ook de neiging om hem bij te staan; kortom, hij ziet in zijn ongeluk louter een aanleiding om hem te troosten en voor hem te hopen; zodanig, dat hij te zijner tijd nog een voordeel daaruit denkt te trekken. Zo heeft de natuur het beschikt. Maar hoe anders gaat het eraan toe! Zelfs de meest ervaren mensen kunnen in de eerste ogenblikken van het onheil in deze val trappen, in deze, zij het ook verre en onheldere hoop. Het schijnt de mens geheel onmogelijk, dat een onverdiende beproeving bij zijns gelijken, in hun mening, hun gevoel enzovoort, hem zou kunnen schaden; hij gelooft rotsvast in het tegendeel; en al is hij nog zo onervaren, hij doet niet de moeite om zijn gebrek te verbergen voor de ander (voorzover het optreedt); veeleer richt hij nu en dan zelfs de aandacht daarop: waar het toch een hoofdregel van de levenskunst is, om toch niet toe te staan dat men ongelukkig is of tegenover anderen in het nadeel is.

Even vast gelooft de onervaren mens (en bij een overdaad aan blijdschap ook de ervaren mens), wanneer hem geluk of een voordeel toevalt, dat allen - namelijk de vrienden, de bekenden - van ganzen harte blij zouden moeten zijn, en hij koestert geenszins de argwaan dat zij hem daarvoor zouden kunnen haten, dat hij de vriendschap van de een of ander zou kunnen inboeten, dat zelfs de meest naaste vrienden misschien alles in beweging zetten om hem zijn voordeel weer te ontnemen, hem te belasteren enzovoort, of dat zij dit op zijn minst wensen, en dat zij de betekenis en waarde van zijn ongeluk willen verminderen bij hem, bij zichzelf en bij de anderen. Dit alles, wanneer het gebeurt zoals het gebeuren moet, komt hem voor als hoogst onbegrijpelijk. (11 september 1821)“ (Gedankenbuch p. 306 v.)

Hier hebben we een voortreffelijk voorbeeld van iemand die een beroep doet op zijn ervaring in de trots op het verworven verlies van een illusie. Dat is het gebaar van de verlichte, die van zichzelf gelooft dat niemand hem iets kan wijsmaken. Zijn refrein is: 'Ik maak mij geen illusies (meer)'.

En laat ons duidelijk zijn dat menige gast van ons de praktijk binnen komt met een overvloed aan zulke 'door de ervaring ondersteunde oordelen'.

Zoals sommigen blind zijn vanuit geborneerdheid die dronken is van overtuigingen - namelijk blind voor ervaringen die hun overtuigingen zouden kunnen irriteren (het geval mevrouw K.) - zo zijn sommigen omgekeerd blind voor oordeelsvorming die dronken is van ervaring - namelijk blind voor inzichten die hun ervaringen relativeren.

Een vrouw heeft kennis gemaakt met drie mannen - laten we zeggen: onvoordelige ervaringen -, en nu vat zij samen: 'Zo zijn de mannen'.

Hier toont zich een probleem, waarvoor Kant de precieze formulering vond:

"Het redelijk gebruik van de ervaring heeft ook zijn grenzen. Deze kan weliswaar leren dat iets zo of zo in elkaar zit, maar nooit, dat het helemaal nooit anders zou kunnen zijn." (Recensie van Herders 'Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit')

Door ter afsluiting in te gaan op dit probleem (minstens kort), ben ik reeds bij het inlossen van de ad 4 aangekondigde belofte, namelijk in ieder geval bij benadering te laten zien, hoe in de consultatie kan worden omgegaan met een dergelijke moeilijkheid.

Ad 4.

Laten we er eerst duidelijk over zijn, dat met argumenten weinig valt uit te richten tegen samengevatte ervaringen - al zijn zij (in onze ogen) nog zo dwingend.

Een ding is in ieder geval mogelijk: ervaringen kunnen aan het wankelen worden gebracht door ervaringen.

Met andere woorden: Wij kunnen de gast in de consultatie door ons helpen aan andere, nieuwe, corrigerende ervaringen. Wat dan ten dele - secundair - vereist, deze ervaringen begeleidend te interpreteren, opdat ze tot bewustzijn komen en het wereldbeeld kunnen corrigeren dat tot nu toe overheerste.

Want dit is de tweede les die wij kunnen trekken in het nadenken over een tekst als die van de jonge Leopardi: ervaringen worden tot de grondstof van ons wereld- en zelfbeeld alleen in de vorm van hun interpretatie. En dat betekent:

Zoals ervaringen alleen door ervaringen heilzaam kunnen worden geïrriteerd, zo kunnen interpretaties ook slechts door concurrerende interpretaties worden gecorrigeerd.

Dat wil zeggen: de filosofische praktijk wordt soms gevraagd als de kunst om gemaakte ervaringen op een alternatieve manier te interpreteren, opdat andere conclusies getrokken worden om richting te geven aan het leven.

Aan de hand van een enkel punt in Leopardi's fijne tekst wil ik bij benadering laten zien hoe dit bedoeld is. Leopardi wil zeggen dat 'de natuur' het zo beschikt heeft, dat de 'onervarene' zich op de beschreven manier in de ander vergist. Waarop heeft echter dit misleidende oordeel van de

onervarene betrekking? Op 'de natuur' van de anderen. Wat volgt daaruit? Dat 'de natuur' in de mens over zichzelf in de illusie verkeert dat natuur zichzelf natuurlijkerwijze niet goed kent. Daaruit trekken wij in een tegenaanval de volgende conclusie:

Pas cultuur - pas een gecultiveerd oordeel dat aan de natuursamenhang ontsnapt is - is in staat de natuurlijke neigingen te kennen en tegelijk hun macht over ons te breken.

Zo'n gecultiveerd-bedachtzaam oordeel houdt dan ook andere, participerende, vriendschappelijke, ressentiment-vrije reacties voor mogelijk - ook als ze zelden kunnen bestaan.

En zo opent zich in de consultatie de mogelijkheid om vanuit de zuivere traditie - vanuit religie, filosofie en literatuur - voorbeelden van 'onnatuurlijk gedrag' aan te voeren, die het melancholisch pessimisme van Leopardi weliswaar niet 'weerleggen' maar toch aantonen hoe eenzijdig het is. Waarmee ruimte geopend zou zijn voor nieuwe, alternatieve ervaringen.

Juist dit is het, waarop het in de filosofische praktijk op zijn minst ook - en zeker niet zelden - aankomt.

*

Dr. Gerd B. Achenbach (1947) is een Duitse filosoof en filosofisch practicus. Begin jaren '80 muntte hij het begrip 'filosofische praktijk' door een private praktijk voor filosofische consultatie te beginnen en veelvuldig over zijn praktijk te publiceren. Hij geldt als de initiator van de filosofische praktijk-beweging in Duitsland en inspireerde de pioniers in Nederland, zoals in vele andere landen. Hij stichtte de Gesellschaft für Philosophische Praxis, GGP, dat nog steeds voort bestaat onder zijn leiding en sterk gelieerd is aan Achenbach's praktijk in Bergisch-Gladbach. (Als Internationale Gesellschaft für Philosophische Praxis, IGPP, is de GGP voortgezet als internationale vereniging.) Tegenwoordig verzorgt Achenbach onder meer een opleiding in filosofische praktijk en geeft hij wekelijks de drukbezochte zogenaamde Freitagabend Vorlesungen. Afgelopen jaar verscheen een uitgebreide verzameling van zijn publicaties: Gerd Achenbach (2010), 'Zur Einführung der Philosophischen Praxis. Vorträge, Aufsätze, Gespräche und Essays, mit denen sich die Philosophische Praxis in den Jahren 1981 bis 2009 vorstellte. Eine Dokumentation', Köln: Dinter.

*

Nawoord door de vertaler (Leon de Haas)

Tijdens de openingsceremonie van de 10de Internationale Conferentie over Filosofische Praktijk, op woensdag 11 augustus 2010 op de ISVW in Leusden, hield Gerd Achenbach bovenstaande voordracht over de titel van de conferentie: 'Ervaring in filosofische praktijk'. Er zijn twee redenen waardoor deze voordracht niet de aandacht en waardering heeft gekregen die zij - zo blijkt bij lezing achteraf - meer dan verdiend heeft. De eerste, directe reden is dat Gerd Achenbach zijn (Duitse) tekst eerst kort voor de aanvang van de conferentie gereed had, waardoor een goede Engelse vertaling niet voorhanden was (Engels was de voertaal). De deelnemers aan de conferentie, van wie de meesten niet het Duits beheersten, kregen daardoor niet de gelegenheid kennis te nemen

van de lezing. (Nog tijdens de volgende conferentiedagen zorgde een klein, spontaan gevormd team van vertalers voor een Engelse vertaling, die via de website van de conferentie beschikbaar werd.) De tweede reden was, dat de organiserende congrescommissie er nadrukkelijk voor gekozen had, zogenaamde ‘theoretische lezingen’ zoveel mogelijk te weren. Er waren dan ook geen seminars e.d. waar de waardevolle reflectieve noties van Achenbach’s voordracht nader onderzocht en besproken konden worden.

Om deze twee redenen kon Achenbach’s bijdrage geen wortel schieten, althans niet tijdens de conferentie.

Het gebrek aan theorievorming en reflectie tijdens de conferentie werd door sommige deelnemers zelfs ervaren als vijandigheid tegenover elke theorievorming. Onder hen bevonden zich in ieder geval een aantal Duitse collega’s uit het bestuur van de IGPP (Internationale Gesellschaft für Philosophische Praxis). Voor hen kwam de ‘Theoriefeindschaft’ tot een climax tijdens de bijeenkomst van nationale verenigingen op vrijdagavond 13 augustus. Hun woordvoerder Thomas Gutknecht, voorzitter van de IGPP, probeerde het gesprek over internationale samenwerking te verrijken met een inleiding over ‘The common ground of the practice of philosophy: Towards integrating international diversity’. Het werd Gutknecht niet toegestaan deze inleiding uit te spreken. Door sommigen werd een inhoudelijk-filosofische inbreng niet relevant geacht in een discussie over samenwerking van filosofen c.q. filosofische practici. Ja, hem werd zelfs verweten langs deze weg van de theorie een Duitse machtsgreep te willen voltrekken op dit internationale platform. In een niet-gepubliceerde notitie waarover uw rubriekredacteur beschikt, uit Gutknecht zijn onvrede met deze ‘anti-denk-strategieën’ tijdens die bewuste bijeenkomst, vrijdag de 13de in Leusden. Een paar citaten.

“Alles was voorbereid voor een feest. Niet alleen voor het twintigjarig bestaan van de Nederlandse vereniging, die voor haar jubileum de moeite had genomen om de conferentie te organiseren. Het komt echter ook in de beste families voor, dat een samenkomst niet alleen een feestelijk karakter heeft, maar in de loop van de ontmoetingen fundamentele onenigheid aan de dag doet treden. Daar moet - om het schandaal te vermijden en recht te doen aan het motto ‘wie het verstandigst is, geeft toe’ - het gesprek worden afgebroken, om het dan later in andere vorm weer op te nemen. Daarbij gaat het om de manier waarop voor de filosofische praktijk een toekomst bereid kan worden, die met haar naam overeenkomt en recht doet aan haar opgaven.

Filosofische praktijk wil zeggen: filosoferen. En politiek onder filosofen: vriendschap. Want ook daarom gaat het hier: om een stem tegen de ondialectisch kortzichtige mening, dat het creëren van structuren van een internationale organisatie - die volgens mij noodzakelijk is - een politieke handeling is die onverschillig kan blijven voor de zaak van de filosofische praxis en praktijk.”

“De indrukwekkende en niet genoeg te loven organisatie en realisatie van de X. Internationale Conferentie over filosofische praktijk door de VFP staat los van de volgende evaluatie. Het lag zeker niet aan de gastheren, dat bij een samenvatting ook deprimerende herinneringen gerecapituleerd moeten worden. Misschien was het juist het contrast tussen de hartelijke en uitnodigende atmosfeer, die de internationale gemeenschap stimuleerde, die des te bruusker aan het licht bracht, dat de (werkelijk bestaande) ‘community’ van praktiserende filosofen op een kritisch punt is aanbeland, dat we moeten overwinnen, om niet door een splitsing schade op te lopen. Natuurlijk, rivaliserende groeperingen kunnen op de ideeënmarkt concurreren. Maar dat geldt eerder met het oog op effectievere rationaliseringsprocessen of creatieve marketingconcepten. Voor de verdere ontwikkeling van een theorie van de filosofische praktijk zou het wegvallen van de vriendschappelijke tegenspraak een groot verlies zijn. Want twee partijen in dit veld neigen naar

eenzijdigheid, die niet meer de volledigheid bewaart en tegenstellingen integreert. Zo staat de community wel op een kruispunt. In de zin van het onderscheiden van geesten zou ik een voorstel willen doen voor de interpretatie van de situatie. Het luidt als volgt. Er staan niet verschillende concepten op het spel, maar een fundamentele vraag: Komen wij op de langere termijn zonder theorievorming uit op de filosofische praktijk? En zou de internationale community niet juist deze opgave op zich moeten nemen? Want wanneer niet de beste krachten samenwerken, hoe zou deze opgave dan aangepakt moeten worden?”

“De verdere internationale ontwikkeling van filosofische praktijk is mijns inziens noodzakelijk. We hebben daarbij onder meer ook de organisatie en uitbouw van communicatiestructuren nodig. Oppervlakkig gezien bestaat het gevaar, dat de inspanningen die hiervoor nodig zijn, ontaarden in een rangorde-spel van ‘politiek’ agerende en steeds weer op de voorgrond tredende ‘opinieiders’. In terugblik op de laatste conferentie in Leusden in augustus 2010 werd van vele kanten erop gewezen dat het daar aan het licht getreden meningsverschil te wijten was aan de vermenging van twee discoursen, namelijk een politieke en een filosofische. De politieke discours zou ertoe hebben moeten bijgedragen om overeenstemming te bereiken over hoe nationale verenigingen en andere organisaties in te toekomst wereldwijd en internationaal beter met elkaar verbonden zouden kunnen worden en samenwerken. De filosofische discours zou deze pogingen echter gefrustreerd hebben en onnodige discussies over semantische vragen hebben ontketend. Het bepalen van filosofische praktijk zou hetzij een kwestie van doen zijn (decisionistisch?) en /of een aangelegenheid van de persoonlijke filosofische oriëntatie (individuele verantwoording?). De opgave zou echter de politieke vraag van het organiseren van richtlijnen of andere professionele aangelegenheden zijn. De ‘Duitse’ stemmen (G.B. Achenbach, T. Gutknecht, P. von Morstein, T. Polednitscheck) zouden de discours belast hebben met hun oude funderingsdebatten. Vanzelfsprekend hoeft op dit verwijt volstrekt niet te worden ingegaan.”

“Mijn verzet tegen de scheiding van inhoud en vormgeving moet aanzetten tot de hernieuwde en voortdurende bezinning op wat in feite belangrijk en filosofisch nodig is bij de ontwikkeling van filosofische praktijk. Ik pleit voor de onvoorwaardelijke voorrang van de theorievorming en van het filosofische discours. En tegelijkertijd dring ik erop aan, dat het tegenover elkaar plaatsen van twee soorten discours (‘politiek’ en ‘filosofisch’) leidt tot een totaal ondialectische en daarmee volledig ontoereikende manier van kijken. Door een politieke discours te scheiden van de filosofische vragen van de organisatie van filosofische praktijk, stevent men af - ik herhaal mezelf - op een louter pseudo-politiek, in macht geïnteresseerde rangorde-spel van enkele protagonisten in de internationale community. Dat wil toch niemand...!?”